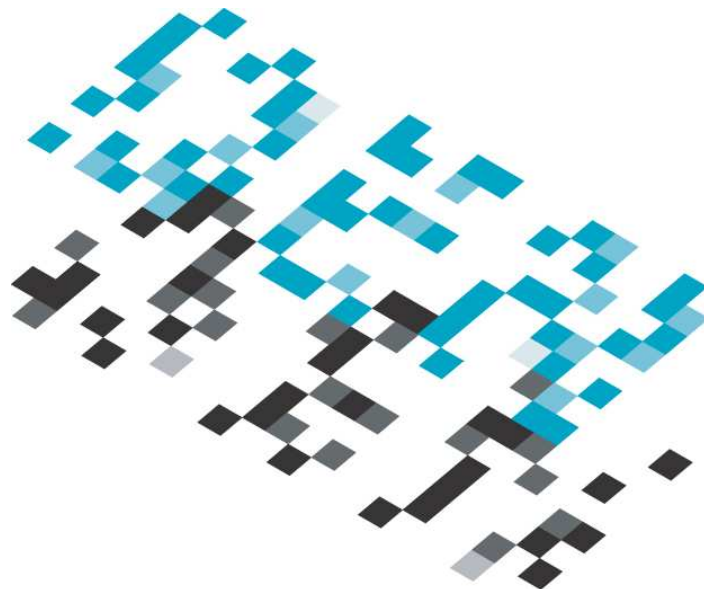

ICT-GEbruIK IN MUSEA

Museumvereniging
Digitaal Erfgoed Nederland

Digitaal Erfgoed Nederland

Museumvereniging

REEKX ADVIES, GRONINGEN/ALMERE
APRIL 2008

Inhoudsopgave

INLEIDING	A
SAMENVATTING	1
1. ONDERZOEKSVERANTWOORDING	2
1.1. UITGANGSPUNTEN	2
1.2. ENQUÊTEVORM	3
1.3. ENQUÊTEDISTRIBUTIE	3
1.4. ENQUÊTEVERWERKING	3
1.5. ENQUÊTEANALYSE	4
1.6. SIGNIFICANTIE	4
1.7. DOEL VAN DE ENQUÊTE	5
2. VERGELIJKING ICT GEBRUIK IN NEDERLANDSE MUSEA 2002 – 2007	6
2.1. VERGELIJKING RESPONDENTEN 2002-2007	6
2.2. BELEID	8
2.3. MENSEN EN MIDDELEN	10
2.4. PUBLIEK EN BEREIK	12
2.5. COLLECTIEBEHEER EN –BEHOUD	14
2.6. INTERMUSEALE ACTIVITEITEN	16
2.7. ONDERZOEK	17
2.8. ONDERSTEUNING	17
3. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	19
3.1. BELEID	19
3.2. MIDDELEN EN MENSEN	21
3.3. PUBLIEK EN BEREIK	23
3.4. COLLECTIEBEHEER EN –BEHOUD	24
3.5. INTERMUSEALE ACTIVITEITEN	26
3.6. ONDERZOEK	27
3.7. ONDERSTEUNING	28
BIJLAGE	I

INLEIDING

Pc's op de werkvloer, digitalisering van museale collecties, nieuwsbrieven per e-mail, kaartverkoop via internet: ICT is de laatste jaren onlosmakelijk verbonden geraakt met de museale praktijk. Maar de snelle ontwikkelingen op het gebied van ICT stellen de musea ook voor pittige uitdagingen. Ieder museum probeert daar op eigen manier antwoorden op te vinden en ICT zo goed mogelijk in te zetten bij het beheren van de collectie of het bedienen van het publiek. Hoe ver zijn we daar als museumsector nu mee gekomen? Waar zitten de knelpunten en wat is er nodig op het gebied van deskundigheidsbevordering en kwaliteitszorg?

Om hier een duidelijk beeld van te krijgen, hebben de Museumvereniging en Digitaal Erfgoed Nederland in 2007 besloten een uitgebreid onderzoek uit te zetten naar ICT-gebruik in musea, als vervolg op de ICT-toets voor musea die eind 2002 was uitgevoerd. De resultaten van deze vergelijking vindt u in dit rapport.

Enkele belangrijke constatering: kantoorautomatisering is inmiddels in vrijwel alle musea in Nederland doorgevoerd, en slechts bij hoge uitzondering heeft een museum geen eigen website. Het belang van zichtbaarheid op internet wordt onderstreept door het feit dat de helft van de musea de website minstens eenmaal per week actualiseert. Een heel ander verhaal is te houden over de aandacht voor ICT in het beleid: een ruime meerderheid van de musea heeft geen informatiebeleid geformuleerd of een apart budget voor ICT gereserveerd. ICT blijkt beleidsmatig nog steeds slecht ingebed in Nederlandse musea. Verantwoordelijkheden zijn niet eenduidig belegd en de investeringen in ICT zijn niet geborgd.

Dit rapport maakt duidelijk dat de musea in de afgelopen jaren zeker meer belang zijn gaan hechten aan ICT, maar ook dat ze nog zoekende zijn naar een goede aanpak. De resultaten van dit onderzoek zijn voor ons aanleiding onze activiteiten zo aan te passen dat we de musea optimaal kunnen ondersteunen bij die zoektocht. We zullen de komende jaren investeren in kennis en hulpmiddelen die bijdragen aan de structurele inbedding van ICT in de Nederlandse musea.

Onze dank gaat uit naar Hans Modder van Triarii voor het opzetten en uitvoeren van de enquête, Lizzy Jongma van Reekx voor het schrijven van de eindrapportage. Het Scheepvaartmuseum Amsterdam was bereid de enquête in conceptvorm uit te proberen. Een laatste woord van dank geldt uiteraard de 150 musea die bereid waren hun tijd en kennis te investeren in dit onderzoek. Zonder hun inbreng had dit onderzoek geen bruikbare resultaten kunnen opleveren.

Siebe Weide, Museumvereniging
Marco de Niet, Digitaal Erfgoed Nederland
April 2008

SAMENVATTING

In het voorjaar van 2007 is onderzocht op welke wijze ICT door Nederlandse musea voor museum-specifieke toepassingen gebruikt wordt en welke ontwikkelingen hierin waarneembaar zijn. Er zijn 143 bruikbare enquêtes geretourneerd. 36% van de musea die lid zijn van de Museumvereniging hebben aan deze enquête deelgenomen. De uitkomsten van dit onderzoek zijn vergeleken met die van een eerder onderzoek dat in 2002 door PWC Consulting is uitgevoerd. Bij de analyse is een onderscheid gemaakt naar (budget)grootteklasse van de musea.

Voor de meeste musea geldt dat subsidies de voornaamste bron van inkomsten vormen, al neemt het belang van sponsoring en andere inkomstenbronnen toe.

Ruim 90% van de musea heeft een recent geactualiseerd beleidsplan. Bij 30% van de musea is bovendien een informatiebeleidsplan opgesteld, meestal als onderdeel van het algemeen beleidsplan. Bijna veertig procent van de musea heeft een digitaliseringsplan en 20% van de musea heeft een duurzaamheidsstrategie ontwikkeld. Alle musea die beleidsplannen op schrift hebben gesteld actualiseren de plannen regelmatig (ruim driekwart van de plannen is de laatste 3 jaar geactualiseerd). Het overgrote merendeel van de musea beschikt dus niet over een informatie- of digitaliseringsplan en de toepassing van ICT is niet ingebed in de organisatie of het beleid van deze musea. Uitvoering van ICT-beleid binnen musea wordt ofwel uitbesteed ofwel toegevoegd aan het takenpakket van ter zake deskundige medewerkers.

Minder dan een derde van de musea heeft een gespecificeerd ICT-budget, meestal tussen de 1 en 5% van het totale budget. Ongeveer de helft van het ICT-budget wordt uitgegeven aan hard- en software.

Uit de enquête blijkt dat er per museum gemiddeld 15 computers en 5 printers aanwezig zijn. In vergelijking met de cijfers van 2002 is er een groei van 25% in vijf jaar geweest waarbij met name de kleinere musea een inhaalslag hebben gemaakt.

De helft van de musea geeft aan dat de ICT in eigen beheer is. In 2002 werd nog door 60% van de musea aangegeven dat er van externe ondersteuning gebruik werd gemaakt.

Negen van de tien musea beschikt over een geautomatiseerd collectieregistratiesysteem. Tweederde van deze musea gebruikt museumspecifieke software, voornamelijk de software van Adlib. Er zijn (net als in 2002) nog grote achterstanden in de registratie.

Digitalisering van objecten is minder ver gevorderd dan collectieregistratie. Minder dan de helft van de respondenten heeft de vragen hierover beantwoord. De rol van de softwareontwikkelaars is in dezen belangrijk, waarbij in Nederland Adlib de belangrijkste partij is. Kennis over duurzame digitale opslag is de afgelopen jaren toegenomen maar dient verder bevorderd te worden. Ook de bekendheid van musea met (internationale) standaarden is de afgelopen vijf jaar toegenomen.

Voor ondersteuning en informatie op ICT-gebied doen musea, net als in 2002, voornamelijk een beroep op de Museumvereniging (SIMIN) en DEN. Voor technische ondersteuning doet drie kwart een beroep op externe deskundigen.

1. ONDERZOEKSVERANTWOORDING

In 2006 hebben de Museumvereniging en Digitaal Erfgoed Nederland (DEN) gezamenlijk een basisset vragen ontwikkeld om het ICT-gebruik in musea te kunnen onderzoeken. Het doel van deze basisset vragen was om te onderzoeken op welke wijze ICT door Nederlandse musea gebruikt wordt en welke ontwikkelingen op het gebied van ICT-gebruik waarneembaar zijn.

In 2002 is ICT-gebruik bij Nederlandse musea voor het eerst onderzocht door PWC Consulting, in opdracht van de ministeries van Economische Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Het onderzoek "ICT gebruik in musea, een internationale vergelijking 2002" van PWC Consulting heeft dan ook als basis gediend voor dit onderzoek. Het doel van het nieuwe onderzoek is om te kijken hoe ICT-beleid en -gebruik zich de afgelopen jaren ontwikkeld hebben en welke trends en ontwikkelingen te bespeuren zijn.

De vragenset is echter aangepast en aangevuld met nieuwe inzichten en meer specifieke informatiebehoeften. Het onderzoek van PWC richtte zich met name op beleid en gebruik ten aanzien van hardware, software en digitalisering van collectieonderdelen. Hoewel automatisering en digitalisering van collecties uitermate belangrijke ICT-vraagstukken zijn voor musea, zijn er meer museale activiteiten die gebruik maken van digitale technieken (PDA-tours, educatieve applicaties, bibliotheekapplicaties, e-mailnieuwsbrieven enzovoorts). Dit onderzoek beoogt om het geheel aan ICT-beleid en -toepassingen binnen Nederlandse musea in kaart te brengen.

De internationale vergelijking, die in het onderzoek van PWC Consulting een prominente plek innam, is in het nieuwe onderzoek niet herhaald.

1.1. Uitgangspunten

Algemeen uitgangspunt voor dit onderzoek is het in kaart brengen van het geheel aan ICT-beleid en ICT-toepassingen dat musea inzetten bij het uitvoeren van hun kerntaken. Deze kerntaken zijn vastgelegd in de ICOM¹ definitie van een museum: "Een museum is een permanente instelling, niet gericht op het behalen van winst, toegankelijk voor publiek, die ten dienste staat aan de samenleving en haar ontwikkeling. Een museum verwerft, behoudt, onderzoekt, presenteert, documenteert en geeft bekendheid aan de materiële en immateriële getuigenissen van de mens en zijn omgeving, voor doeleinden van studie, educatie en genoegen."²

Musea richten zich op collecties, presentaties en educatie. Daarnaast zijn bedrijfsvoering en samenwerking met collega-instellingen belangrijke activiteiten. Voor de uitvoering van al deze taken maken musea gebruik van ICT. Vragen naar ICT-beleid en ICT-toepassingen zijn dan ook rond de volgende thema's gegroepeerd:

- 1) Beleid
- 2) Middelen en mensen
- 3) Publiek en bereik
- 4) Collectiebeheer en -behoud
- 5) Intermuseale activiteiten

Het onderzoek richt zich met name op de plek van ICT binnen de organisatie en de wijze waarop musea ICT inzetten. Dit betekent dat het onderzoek geen inventarisatie van hard- en software binnen musea is. Bovendien heeft het onderzoek zich met name gericht op museumspecifieke ICT:

¹ International Council Of Museums (www.icom.museum)

² Nederlandse vertaling van de ICOM Code of Ethics for Museums (Seoul 2004).

zo zijn er geen vragen gesteld over personeelsbeheerssystemen of boekhoudkundige pakketten. Wellicht zou een inventarisatie van software en applicaties in een volgende meting opgenomen kunnen worden³.

1.2. Enquêtevorm

Om een goed en helder inzicht in ICT-gebruik in musea te krijgen is de vragenset door Triarii B.V. omgezet in een enquêteapplicatie met zoveel mogelijk gesloten vragen, zodat de antwoorden vanuit de musea zo goed mogelijk met elkaar te vergelijken zijn. Vóór verzending van de enquête is deze nog een laatste maal aangescherpt door een klankbordgroep bestaande uit vertegenwoordigers van SIMIN, het Landelijk Contact Museumconsulenten en DEN.

Naast de vragen is de vorm van de enquête bepalend voor zowel de kwaliteit als de kwantiteit van het resultaat. Uiteindelijk is gekozen voor een elektronische enquête in een Excel-applicatie. Wij zijn ervan uitgegaan dat Excel voldoende gangbaar en bekend is bij de mensen die gevraagd werden de enquête in te vullen.

Er is geen poging meer ondernomen om potentiële respondenten die geen internetaansluiting hebben of onvoldoende bekend zijn met Excel, op andere wijze te benaderen. Gezien het feit dat de enquête over een ICT-onderwerp gaat, is aangenomen dat het nader onderzoeken van deze groep respondenten geen toegevoegde waarde zou hebben.

1.3. Enquêtedistributie

De enquête is op twee verschillende manieren verspreid:

- Museumverenigingsleden
Medio april 2007 heeft de Museumvereniging de leden schriftelijk geïnformeerd over de enquête. Op 23 april is een pakket met de enquêteapplicatie en een beknopte handleiding door Triarii gemaïld aan 422 leden met een bekend e-mailadres; in uiteindelijk 39 gevallen bleek het mailadres niet juist of was het aangeschreven lid geen museum. Aansluitend is op 22 mei en 11 juni, respectievelijk een maand na aanvang en een werkweek voor de geplande sluitingsdatum, een elektronisch rappel gestuurd naar leden die de enquête nog niet ingevuld hadden.
- Andere musea
Het Landelijk Contact Museumconsulenten heeft ook zelf haar contacten geïnformeerd over de enquête en de mogelijkheid tot deelname. De enquête kon van de website van Triarii gedownload worden. Uiteindelijk heeft dit 8 ingevulde enquêtes opgeleverd.

1.4. Enquêteverwerking

In totaal zijn, tot de uiteindelijke sluitingsdatum begin juli 2007, 150 unieke inzendingen binnengekomen. Vijf organisaties gaven aan geen museum te zijn en hun gegevens zijn daarom niet verder verwerkt, evenals twee onbruikbare reacties. De analyses in dit rapport zijn gebaseerd op de 143 resterende enquêtes.

³ Hoewel het de vraag is in hoeverre musea dergelijke gegevens eenvoudig aan kunnen leveren. Musea beschikken over het algemeen over een breed scala aan softwarepakketten en Operating Systems en houden vaak geen centrale registratie bij of zijn onderdeel van een grotere instelling waardoor centrale registratie buiten de instelling plaatsvindt.

Voorafgaand aan de analysestap zijn de verzamelde resultaten geharmoniseerd. Dit wil zeggen dat:

- Daar waar blijkens een toelichting bij een open detailvraag, de corresponderende algemene gesloten vraag ten onrechte niet beantwoord was, de gesloten vraag alsnog ingevuld is.
- Interpretatieverschillen tussen de respondenten zoveel mogelijk zijn geneutraliseerd. Wanneer bij vinkvragen in de categorie “anders” werd aangegeven dat geen van de opties, danwel juist alle opties van toepassing zou zijn, is voor dat museum de vinkvraag alsnog ingevuld.
- Daar waar bij open vragen naar aantallen, bereiken of omschrijvende teksten zijn ingevoerd, is het resultaat zoveel mogelijk naar één enkel concreet getal vertaald of weggelaten ten behoeve van een rekenkundige bewerking.
- Geheel lege vinkvragen zijn verwijderd, omdat niet altijd duidelijk is of de respondent geen van de antwoorden juist vond of dat hij of zij de vraag niet heeft kunnen of willen beantwoorden. Daarmee wordt de uitspraak beperkt tot de respondenten die expliciet geantwoord hebben.
- De vragenblokken “Collectiebehoud en –beheer” alsmede “Onderzoek” zijn alleen meegeteld bij musea met een eigen collectie.

1.5. Enquêteanalyse

Eerst zijn alle vragen geanalyseerd voor de groep als geheel. Vervolgens is gezocht naar categorie-indelingen waarvoor betekenisvolle, trendmatige verschillen waarneembaar zouden zijn. Onderzochte indelingen zijn (budget)grootteklasse op basis van L-nummer (analoog aan de Nulmeting 2002), classificatie naar type museum en het al dan niet lid zijn van de Museumvereniging. De laatste twee indelingen zijn uiteindelijk niet uitgewerkt omdat ze te diffuse resultaten opleveren:

- Voor de indeling op classificatie geldt dat musea meerdere classificaties kunnen hebben, waardoor eventuele verschillen niet systematisch boven de ruis uitkomen.
- In dit onderzoek hebben uiteindelijk twaalf musea (8%) deelgenomen die geen lid zijn van de museumvereniging. De meeste van deze twaalf musea hebben gereageerd op een oproep van het LCM om de enquête in te vullen⁴. De groep deelnemende niet-leden is echter te klein en de onderlinge verschillen zijn te groot om zinvolle conclusies te trekken over ICT bij niet-leden van de Museumvereniging.

1.6. Significantie

Voor dit rapport is gebruik gemaakt van 143 ingevulde en geretournerde enquêtes. De ledenlijst van de Museumvereniging (stand van zaken zomer 2007) bevat 428 instellingen. In totaal zijn 390 leden een museum. Dit betekent dat 36% van de museale leden van de Vereniging hebben gereageerd. Dit is een hoog responspercentage voor een uitgebreide elektronische enquête en de uitkomsten uit deze enquête kunnen dan ook als representatief voor de leden van de Museumvereniging beschouwd worden.

Is de enquête dan ook representatief voor alle musea in Nederland? Die vraag is lastig te beantwoorden. Het CBS⁵ en het LCM⁶ gaan er in hun tellingen vanuit dat Nederland ongeveer 750

⁴ Deze twaalf musea zaten voornamelijk in de grootteklassen L3 t/m L6. Daarmee kan niet worden gezegd dat de meeste musea die geen lid van de Museumvereniging zijn, klein(er) zijn. De meeste niet-leden zijn benaderd door het LCM en het LCM heeft vooral contact met musea in de grootteklassen L3 t/m L6.

⁵ Bron: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/table.asp?PA=7408mus&D1=a&D2=0,1,6-13&D3=a&DM=SLNL&LA=nl&TT=2>

musea telt. Als je het aantal respondenten tegen dit aantal musea afzet dan heeft ruim 19% van alle musea in Nederland aan de enquête meegedaan. Maar, ongeveer eenderde van de musea in Nederland ontvangt minder dan 2.500 bezoekers per jaar en wordt door vrijwilligers gerund. Deze musea zijn zelden lid van de Museumvereniging. Slechts 8% van de geënuquêteerde instellingen was géén lid van de Museumvereniging. Het onderzoek lijkt dus met name representatief te zijn voor de 500 grotere musea van Nederland, die over het algemeen lid zijn van de Museumvereniging.

1.7. Doel van de enquête

De enquête van 2007 streeft ernaar ICT-gebruik binnen alle museale activiteiten zichtbaar te maken, zodat zowel beleidsmakers als museummedewerkers kunnen zien hoe musea in Nederland zich de afgelopen vijf jaar op het gebied van ICT ontwikkeld hebben en welke trends binnen deze ontwikkelingen waarneembaar zijn.

⁶ In totaal zijn de gegevens van 713 instellingen in het Musip-programma van het LCM opgenomen (www.musip.nl)

2. VERGELIJKING ICT GEBRUIK IN NEDERLANDSE MUSEA 2002 – 2007

In 2002 is, in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, de eerste ICT-toets in musea uitgevoerd. Het doel van deze toets was om het gebruik van ICT (in dit onderzoek zeer breed geïnterpreteerd als het geheel aan hardware, software en digitale communicatie in musea) in kaart te brengen. Binnen deze ICT-toets is een aantal indicatoren gehanteerd voor ICT-gebruik in musea. De indicatoren in de meting van 2002 waren:

- 1) Beleid, sturing en financiering
- 2) Computergebruik, Internetgebruik, software en standaarden
- 3) Collectieautomatisering en digitalisering
- 4) Kennis, kunde en samenwerkingsverbanden

In de meting van 2007 zijn de vragen gegroepeerd rond de verschillende museale kerntaken. Dit heeft geresulteerd in de volgende indicatoren:

- 1) Beleid
- 2) Middelen en mensen
- 3) Publiek en bereik
- 4) Collectiebeheer en –behoud
- 5) Intermuseale activiteiten
- 6) Ondersteuning

Hoewel in de ICT-toets van 2007 vragen opgenomen zijn die in 2002 niet gesteld zijn, vragen weggelaten zijn die weinig interessant (b)leken en de vragen op een andere manier zijn gegroepeerd kan de enquête uit 2007 als een herhalingsmeting worden beschouwd.

De relevante vragen over ICT in Nederlandse musea zijn opnieuw gesteld, danwel aangevuld met nieuwe vragen op grond van voortschrijdend inzicht of nieuwe ontwikkelingen.

2.1. Vergelijking respondenten 2002-2007

In 2002 is de enquête uitgezet onder 399 leden van de Museumvereniging. Van de 160 inzendingen bleken 150 reacties bruikbaar: ruim 40% van de aangeschreven musea. In 2007 kwamen er 143 bruikbare reacties binnen. Het aantal respondenten is vergelijkbaar.

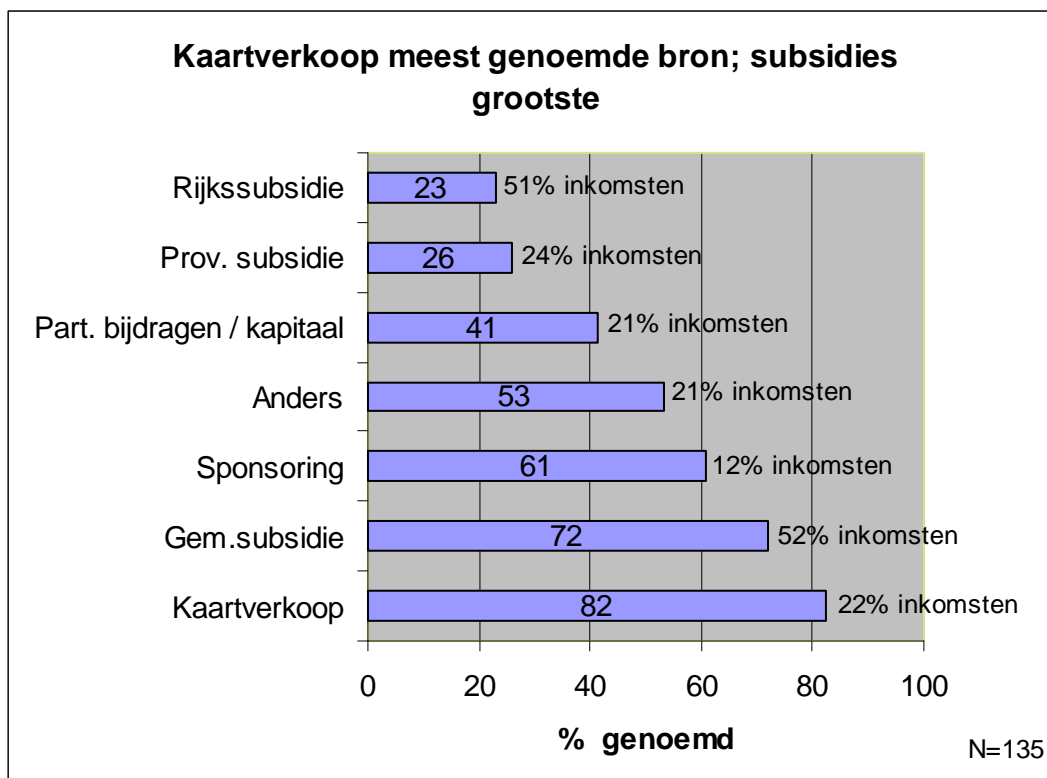
Naar grootte museum

Grootte Museum	Aantal respondenten 2002	% respondenten 2002	Aantal respondenten 2007	% respondenten 2007
L1 Meer dan € 4.530.000	15	10%	15	11%
L2 € 2.270.000 - 4.530.000	8	5%	13	10%
L3 € 453.000 – 2.270.000	24	16%	26	19%
L4 € 227.000 - 453.000	22	15%	13	10%
L5 € 45.000 - 227.000	43	29%	33	25%
L6 Minder dan € 45.000	38	25%	34	25%

Verdeling van respons naar omvang van het museumbudget

In de meting van 2007 hebben relatief meer grote musea deelgenomen dan in de Nulmeting van 2002⁷.

Inkomsten

Toelichting grafiek: Bovenstaand staafdiagram geeft als staaflengte het percentage musea dat de inkomstenbron noemt én (als tekst rechts van de staaf) het gemiddelde belang van deze inkomstenbron voor de respondenten.

2007 Op de vraag waar de inkomsten van de musea in het voorgaande boekjaar, 2006, vandaan zijn gekomen wordt geantwoord: kaartverkoop (82%), gemeentesubsidie (72%), sponsoring (61%), particuliere bijdragen / kapitaal (41%), provinciale subsidie (26%), rijkssubsidie (23%) en overige (53%).

Qua omvang van de totale inkomsten in 2006 is de verdeling: gemeentesubsidie (52%), rijks-subsidie (51%), provinciale subsidie (24%), kaartverkoop (22%), particuliere bijdragen / kapitaal (21%), sponsoring (12%) en overige, bijv. inkomsten uit museumwinkel of horeca (21%).

⁷ Er is geen inflatiecorrectie op de indeling van musea toegepast. Zodoende zouden er meer grote musea bijgekomen kunnen zijn. Daarnaast blijkt uit de statistieken van het CBS dat in de periode 1997-2005 veel kleine musea opgehouden zijn te bestaan: het kan dus zijn dat er minder kleine musea hebben gereageerd omdat er minder kleine musea zijn dan in 2002. Bron: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/table.asp?PA=7408mus&D1=a&D2=0,1,6-13&D3=a&DM=SLNL&LA=nl&TT=2>

2002 In 2002 werd als inkomstenbronnen genoemd: kaartverkoop (76%), gemeentesubsidie (50,7%), sponsoring (44%), rijkssubsidie (24,7%) en overige, inclusief fondsen e.d. (60,0%). Qua gemiddelde omvang van de totale inkomsten: overheidssubsidie (47%), kaartverkoop (23%), sponsoring (21%) en overige (9%).

In de enquête uit 2002 namen minder rijks gesubsidieerde musea deel dan in de enquête in 2007. Het aantal gemeentelijke musea dat deel heeft genomen is nagenoeg gelijk gebleven. Je ziet dat het aandeel van subsidies en kaartverkoop in de inkomsten van musea nagenoeg gelijk is gebleven. Het relatief belang van sponsoring, particulier en privaat kapitaal en inkomsten uit de museumwinkel of horeca lijken toe te nemen.

Soorten musea

De verdeling binnen de respondenten in 2007 was: cultuurhistorisch (67%), beeldende kunst (28%), archeologisch (15%), technisch (11%), maritiem (9%), wetenschappelijk (8%), natuurhistorisch (7%), volkenkundig (6%), transport (4%), biografisch (1%) en letterkundig (1%). Meerdere antwoorden op deze vraag waren mogelijk.

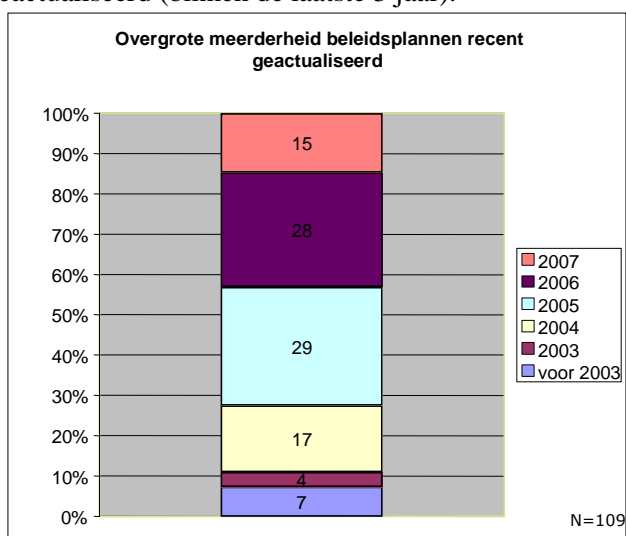
In de Nulmeting van 2002 was de onderverdeling naar soorten musea: geschiedenis en archeologie (43,3%), gemengd (26,7%), bedrijf en techniek (23,3%), beeldende kunst (22,7%), natuurlijke historie (10%) en volkenkunde (10%). Ook hier waren meerdere antwoorden mogelijk.

De onderverdeling naar soorten musea is dermate verschillend in 2002 en 2007 dat de gegevens op dit punt niet te vergelijken zijn.

2.2. Beleid

Beleidsplan

2007 91% van de respondenten heeft een beleidsplan, in overgrote meerderheid recent geactualiseerd (binnen de laatste 3 jaar).

2002 In de Nulmeting 2002 is niet gevraagd naar het hebben van een algemeen beleidsplan.

*Informatiebeleidsplan*⁸

2007 71% van de respondenten heeft geen informatiebeleidsplan, bij 24% is het informatiebeleidsplan onderdeel van het algemeen beleidsplan of registratieplan, 6% heeft een apart informatiebeleidsplan. 40% van de informatiebeleidsplannen is in 2007 geactualiseerd, 20% in 2006 en 20% in 2005 (80% in de laatste drie jaar).

2002 In 2002 had 69% geen ICT-beleid op schrift gesteld, bij 25% was het een onderdeel van het algemeen beleidsplan en 6% had een apart ICT-beleidsplan.

Hoewel de vraagstelling verschilt tussen 2007 en 2002 kun je stellen dat het aantal organisaties met ICT- of Informatiebeleidsplannen tussen 2002 en 2007 vrijwel gelijk is gebleven. Sinds 2006 stimuleert de overheid de ontwikkeling van Informatiebeleidsplannen door middel van de subsidie-regeling Digitalisering met Beleid. De regeling bestond bij de meting van 2007 echter nog te kort om een meetbare toename van het aantal Informatiebeleidsplannen te zien.

Digitaliseringsplan

2007 61% van de respondenten heeft geen digitaliseringsplan, bij 31% is het onderdeel van het algemeen beleidsplan of registratieplan, 8% heeft een apart digitaliseringsplan. 47% van de digitaliseringsplannen is in 2007 geactualiseerd, 18% in 2006 en 18% in 2005 (83% in de laatste drie jaar).

2002 In 2002 had 62% geen digitaliseringsplan en 38% wel.

De cijfers van 2002 en 2007 zijn vrijwel gelijk.

Duurzaamheidsstrategie

2007 In 2007 heeft 79% van de organisaties géén duurzaamheidsstrategie ontwikkeld ten aanzien van gedigitaliseerd materiaal. 21% heeft wel een duurzaamheidsstrategie ontwikkeld.

2002 In 2002 geeft 69,4% van de musea aan dat het beleid van de organisatie gericht is op duurzaamheid van de verkregen digitale materialen.

Dit lijkt een opmerkelijke afname van beleid ten aanzien van digitale duurzaamheid. In 2002 geeft PWC echter al aan dat musea bij duurzaamheid van digitaal materiaal alleen denken aan de opslag van beeldmateriaal in TIFF en JPEG formaat. Wij vermoeden (gezien de antwoorden op vragen met betrekking tot standaarden) dat de kennis over duurzaam digitaliseren de afgelopen jaren is toegenomen, maar dat het aantal organisaties dat op dit punt beleid ontwikkeld heeft gelijk gebleven is.

⁸ In de enquêtes van 2002 en 2007 is niet gespecificeerd wat bedoeld wordt met informatiebeleid, informatiebeleidsplan, digitaliseringsplan, duurzaamheidsstrategie enzovoorts. Het is om die reden lastig om de antwoorden te analyseren omdat respondenten in beide enquêtes wellicht iets anders bedoeld hebben dan de vraagstellers en omdat de betekenis van de begrippen “informatiebeleid” en “digitaliseringsplan” de afgelopen jaren veranderd zijn. In het volgende hoofdstuk zullen we nog nader bij informatiebeleid en de betekenis van de verschillende begrippen stilstaan.

Verantwoordelijkheid

2007 Verantwoordelijkheid voor het ICT-beleid valt onder: directie, automatiseringsdeskundige, conservator/collectiebeheerder of hoofd bedrijfsvoering/financiën/algemene zaken, in ongeveer gelijke aantallen genoemd.

2002 In de Nulmeting 2002 werd gevraagd wie uitvoering geven aan het ICT-beleid. Hier worden het meest genoemd: directie, conservator, vrijwilligers, educatiemedewerker, ICT-medewerker of anderszins.

De vraagstelling verschilt tussen de Nulmeting en Herhalingsmeting. Uit beide metingen blijkt echter wel duidelijk dat er binnen musea nog geen sprake is van een “natuurlijke” inbedding. Er wordt veel gebruik gemaakt van externe expertise of van (toevallige) expertise bij medewerkers van het museum.

2.3. Mensen en middelen

Budgetten

2007 29% heeft een gespecificeerd structureel ICT-jaarbudget, 71% niet. Het gespecificeerd jaarbudget ligt meestal tussen de 1 en 5% van het totale budget.

2002 In 2002 gaf 88% van de musea aan minder dan 9% van het jaarbudget aan ICT te besteden.

Onduidelijk is of in beide enquêtes dezelfde criteria gehanteerd zijn. Zijn bijv. personeelskosten al dan niet onderdeel van het ICT-budget?

In het bedrijfsleven geven ondernemers gemiddeld 5% van hun omzet uit aan ICT. Bij productie-bedrijven is dat iets minder en bij dienstverlenende bedrijven iets meer. Voor banken en verzekeraars ligt dit percentage aanzienlijk hoger. Zij geven tussen de 10% en 15% van hun omzet uit aan ICT. In de zorg wordt het minste geld uitgegeven aan ICT. Daar geeft men tussen de 1% en 2% van de omzet uit aan ICT⁹. Musea lijken niet erg af te wijken van andere bedrijfstakken.

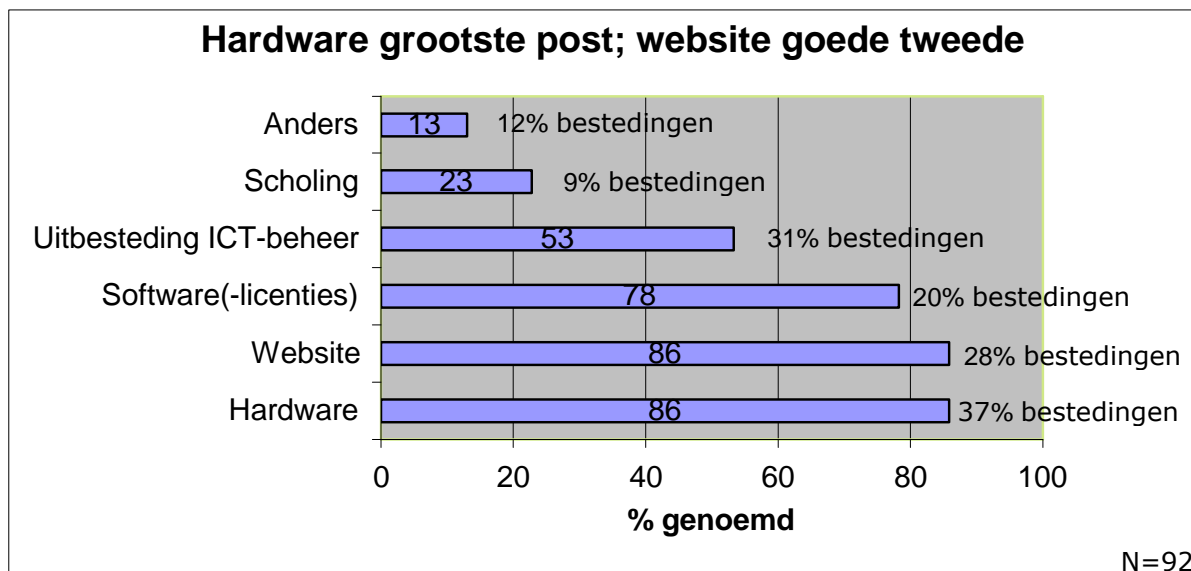
Budgetposten

2007 Slechts 92 van de 143 respondenten hebben deze vraag beantwoord.

Het ICT-budget wordt besteed aan hardware en website (elk 86%), software(-licenties) (78%), uitbesteding ICT-beheer (53%), scholing (23%) en anders (13%).

Qua omvang is de verdeling: hardware (37%), uitbesteding ICT-beheer (31%), website (28%), software (20%), scholing (9%) en anders (12%).

⁹ Ontleend aan een white paper van Indora automatisering (www.indora.nl)

Besteding ICT-budget

2007 Uitgaven van het ICT-budget worden besteed aan: beheer en behoud (78%), bedrijfsvoering (73%), PR en marketing (60%), publiek en bereik (58%), onderzoek (22%) en intermuseumse activiteiten (20%).

Qua omvang gaat het om: bedrijfsvoering (40%), beheer en behoud (39%), publiek en bereik (25%), PR en marketing (18%), onderzoek (17%) en intermuseumse activiteiten (10%).

2002 In 2002 werd deze vraag niet gesteld. In de Nulmeting werd gevraagd op welke delen van de museumse taken het ICT-beleid gericht is: beheer en behoud (82,7%), bedrijfsvoering (68,7%), PR en marketing (66,7%), museumcommunicatie (49,3%) en onderzoek (33,3%).

Hardware

2007 In 2007 zijn er gemiddeld 15 computers per museum (gewogen gemiddelde), waarbij L1-musea elk gemiddeld ruim 120 desktops en laptops bezitten.

L2-musea hebben elk gemiddeld iets minder dan 40 pc's.

94% van de musea geeft aan printers te bezitten. Gemiddeld zijn er 5 printers per museum. Eén L3-museum geeft aan geen printers te bezitten, bij de L5- en L6-musea heeft ca. 10% geen printer.

Alle L1- en L2-musea hebben meerdere servers tot hun beschikking. Slechts 12% van de L6-musea heeft een server.

2002 In het PWC rapport 2002 staat dat het gemiddeld aantal computers per museum 12 is (gewogen gemiddelde). De 15 L1-musea hebben elk gemiddeld bijna 100 pc's, de 6 L2-musea elk gemiddeld ruim 20.

De verschillen bij gewogen gemiddelden geven een groei van 25% aan in vijf jaar, waarbij de L1 musea minder groei laten zien. Waarschijnlijk hadden zij in 2002 al relatief veel pc's in hun bezit.

Beheer ICT-infrastructuur

2007 50% van de respondenten geeft aan dat de ICT in eigen beheer is, 37% heeft de uitvoering uitbesteed, maar is wel zelf verantwoordelijk en 13% heeft het geheel uitbesteed.

2002 In 2002 werd 60% van de respondenten ondersteund bij het uitvoeren van het ICT-beleid, in 9 van de 10 gevallen door externen. 20% van de respondenten geeft aan geen behoefte te hebben aan externe ondersteuning.

Hoewel de vraagstelling op dit punt verschilt, lijkt er een toename zichtbaar in het aantal organisaties dat ICT in eigen beheer heeft.

2.4. Publiek en bereik

Website

2007 In 2007 heeft 99% van de respondenten een website. Een kwart hiervan heeft zelfs meer dan één website. 27% van de websites is intern ontwikkeld, 27% extern en 47% in een combinatie van extern en intern. De website wordt doorgaans extern gehost (81%).

De website wordt door 20% van de respondenten dagelijks geactualiseerd, door 29% wekelijks, door 34% maandelijks en door 17% minder frequent. Dit is aanzienlijk vaker dan vijf jaar geleden.

Iets meer dan de helft (57%) van de respondenten houdt bezoekersstatistieken bij en hiervan analyseert 89% deze statistieken. Tweederde van de respondenten geeft aan interesse te hebben in een evaluatie van de kwaliteit van de eigen website.

2002 In 2002 had 81,1% van de respondenten een website, voornamelijk met als extensie .nl. In 37,4% van de gevallen was de website intern ontwikkeld en in 62,8% extern. Het onderhoud van de website vond voor 58,2% intern plaats en voor 41,8% door externen. In 2002 gaf 74,2% aan dat de website extern gehost wordt, maar het is twijfelachtig of de vraagstelling destijds op dit punt duidelijk genoeg was, aangezien ook kleinere musea destijds aangaven de site zelf te hosten (waarschijnlijk werd het zelf beheren van de site verward met het zelf hosten van een site). De website werd in 2002 door 3,4% van de respondenten dagelijks geactualiseerd, door 20,5% wekelijks, door 39,3% maandelijks en door 36,8% minder frequent.

Verskil tussen beide metingen is dat in 2007 nagenoeg ieder museum een eigen website heeft en soms zelf meerdere. De verschillende percentages bij externe hosting worden waarschijnlijk veroorzaakt doordat in 2007 beter bekend was wat deze term inhoudt. De website wordt in 2007 veel vaker bijgewerkt dan in 2002.

Kosten website

Ontwikkelkosten voor de website waren in 2007:

3%	> € 100.000
24%	€10.001 – 100.000
29%	€ 1.001 – 10.000
24%	€ 1 – 1.000
19%	niets (bijv. door vrijwilliger of door een sponsor ontwikkeld)

Beheer en onderhoud voor de website kostte in 2007:

9%	€ 10.000 – 49.999
10%	€ 5.000 – 9.999
27%	€ 1.000 – 4.999
45%	€ 1 – 999
8%	niets

De kosten naar grootteklasse zijn als volgt verdeeld:

Grootteklasse	Ontwikkelkosten	Beheer en onderhoud (per jaar)
L1	€ 49.920,-	€ 50.062,-
L2	€ 5.651,-	€ 32.546,-
L3	€ 2.854,-	€ 4.109,-
L4	€ 3.506,-	€ 1.256,-
L5	€ 2.169,-	€ 517,-
L6	€ 5.010,-	€ 548,-

De grootste musea besteden het meeste geld aan ontwikkeling en beheer van hun website(s). Opvallend is het verschil in ontwikkelkosten tussen L1 en L2 musea. L2 musea geven gemiddeld maar liefst € 44.000,- minder uit aan ontwikkeling van hun website! Wellicht maken L1 musea gebruik van complexere technieken of huren zij duurere, grotere ontwikkelbureaus in. Het is zinvol om nader te onderzoeken hoe de ontwikkelkosten opgebouwd zijn en hoe de enorme kostenverschillen verklaard kunnen worden.

2002 In 2002 is alleen gevraagd naar het gemiddelde budget voor de website. Onderverdeeld naar grootteklasse:

L1	€ 22.500
L2	€ 46.000
L3	€ 11.000
L4	€ 7.000
L5	€ 1.100
L6	€ 3.500

De grootteklasse L2 was in de enquête in 2002 voor de helft minder vertegenwoordigd dan grootteklasse L1 (8% tegenover 15%): wellicht hebben één of twee dure websites in de grootteklasse L2 het gemiddelde budget van deze groep erg opgetrokken. Een tweede verklaring zou kunnen zijn dat musea in de klasse L2 net iets eerder begonnen zijn met webontwikkelingen en in 2002 net iets actiever waren op internet. Je ziet vaker dat de grootste organisaties juist niet de koplopers zijn op gebied van ICT en innovatie. Maar, het verschil tussen L1 en L2 musea is in 2002 niet nader onderzocht, waardoor geen harde conclusies te trekken vallen over de verschillen.

De vraagstelling tussen de Nulmeting en Herhalingsmeting verschilt teveel. In 2002 is geen onderscheid gemaakt tussen ontwikkel- en beheerskosten en het is niet duidelijk of in het budget de ontwikkelkosten zijn meegenomen. Daardoor zijn de antwoorden niet te vergelijken.

Website inhoud

2007 Als vaste onderdelen van de website wordt door 90-100% van de respondenten genoemd: algemene informatie, contactgegevens, openingstijden, toegangsprijzen en tentoonstellingsinformatie. 87% van de websites bevat een routebeschrijving, 66% een collectiebeschrijving, 65% informatie over lopende projecten en 62% informatie voor het onderwijs en ook 62% een mogelijkheid vriend van het museum worden.

2002 In 2002 is niet gevraagd naar de inhoud van de website.

Andere ICT-diensten

2007 Twee derde van de musea biedt een e-mail nieuwsbrief aan, een derde multimediale kiosken en 20% PDA tours. Met name digitale nieuwsbrieven en multimediapresentaties zijn de afgelopen jaren gemeengoed geworden in musea. Niet alleen grote musea, maar ook de kleine¹⁰ organisaties beschikken over deze diensten. Kwaliteit en gebruik van multimedia in presentaties is niet nader onderzocht.

Andere diensten, zoals podcasts, chatten, blogging of een digitale herinnering aan het museumbezoek worden in mindere mate aangeboden en dan met name door de grote instellingen. 18% van de respondenten geeft aan nog andere dan de in de enquête genoemde ICT-diensten aan te bieden.

2002 In 2002 is niet gevraagd naar andere ICT-diensten.

2.5. Collectiebeheer en –behoud

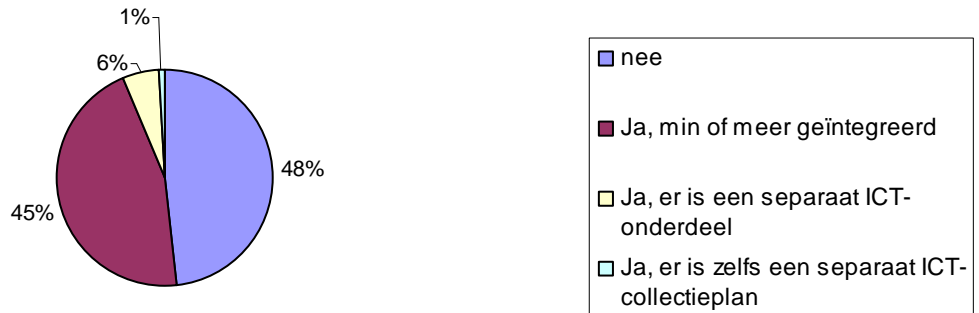
2007 De overgrote meerderheid van de onderzochte musea beschikt over een Collectieplan. Dit is een plan waarin het beleid van de organisatie ten aanzien van de collecties is vastgelegd. Geregistreerde musea dienen altijd over een Collectieplan te beschikken. De meeste Collectieplannen zijn recentelijk geactualiseerd.

De overgrote meerderheid (87%) van de onderzochte musea beschikt over een geautomatiseerd collectieregistratiesysteem.

En je ziet dat in iets meer dan de helft van alle Collectieplannen geschreven wordt over de aanwezige of benodigde ICT om de collectieregistratie geautomatiseerd uit te kunnen voeren. Wellicht wordt ICT eerder in Collectiebeleidsplannen opgenomen dan in andere beleidsplannen, omdat Collectiebeheer en Behoud de grootste ICT-kostenpost (39% van de ICT bestedingen) voor musea is.

¹⁰ Dan kun je denken aan Museum Martena in Franeker, Museum In't Houten Huys in Schermerhorn, Volkmuseum Wijk C in Utrecht, het Armandomuseum in Amersfoort enzovoorts.

Iets meer dan helft collectieplannen adresseert ICT

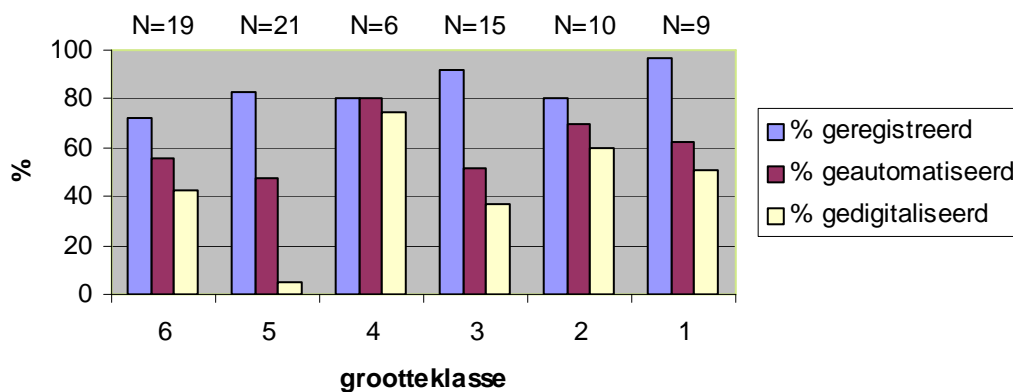
N=124

Geautomatiseerde registratie

In deze vraag is een onderscheid gemaakt tussen geregistreerd, geautomatiseerd en gedigitaliseerd. Geregistreerd betekent dat informatie over objecten uit de collectie (gestandaardiseerd) op papier is vastgelegd: meestal op registratiekaarten.

Geautomatiseerd registreren houdt in dat musea de basisgegevens over objecten vastleggen in de computer, meestal in een database programma. Met digitalisering tot slot wordt bedoeld dat een of meerdere digitale beelden van een object gemaakt zijn (door middel van scanning of digitale fotografie). Deze beelden worden over het algemeen gekoppeld aan de geautomatiseerde registratie.

Registratie van de collectie naar grootteklasse

2007 Gemiddeld 83% van de collecties is geregistreerd, 57% is geautomatiseerd en 37% is gedigitaliseerd.

63% van de musea gebruikt museumspecifieke collectieregistratie software, 22% generieke collectieregistratie software en 16% geen collectieregistratie software. Wanneer musea specifieke collectieregistratie software gebruiken dan is dit meestal Adlib. Maar liefst 46% procent van alle respondenten en 73% van de musea met een specifiek collectieregistratiesysteem maakt gebruik van Adlib Museum Standard of Adlib Museum Plus.

2002 In de enquête van 2002 geeft 90% van de musea aan dat de collectie geregistreerd is. Gemiddeld is bij die musea 85% van de collectie geregistreerd en 65% digitaal geregistreerd. Vermoedelijk bedoelden veel musea destijds “geautomatiseerd geregistreerd” als ze “digitaal geregistreerd” invulden. Anders zou het aantal musea dat de collecties geautomatiseerd registreert de laatste vijf jaar afgenomen zijn en dat lijkt niet voor de hand liggend. De vraag naar software(pakketten) is in 2002 niet gesteld.

Standaarden

2007 Als antwoord op de vraag naar de bekendheid met (internationale) standaarden geeft 87% aan bekend te zijn met Basisregistratie / historische voorwerpkaart, 59% kent de AAT (Art and Architecture Thesaurus), 28% de RKDArtist, 27% Spectrum en 22% Dublin Core. 18% noemde nog andere standaarden.

2002 In de enquête van 2002 werd gevraagd naar de bekendheid met CIDOC (2,6%), Dublin Core (7,8%) of anders (23,3%). Bij de laatste vraag werd weinig door de musea ingevuld: AAT en Spectrum werden een paar keer genoemd. Hoewel de vraagstelling iets verschilt tussen 2002 en 2007 lijkt de conclusie toch gerechtvaardigd dat de bekendheid met standaarden de afgelopen jaren is toegenomen.

Bekendheid met digitale opslagformats

2007 85% van de respondenten geeft aan dat zij beeldmateriaal digitaal opslaan (in jpeg en tiff formaat), 76% slaat teksten digitaal op (doc, rtf, html, xml, pdf), 39% bewegend beeld (mpeg, avi, wmv) en 23% geluid (mp3, wav, aiff).

2002 63,3% van de respondenten geeft aan gebruik te maken van standaarden voor digitaal beeldmateriaal. Er is niet gevraagd naar welke specifieke standaarden gebruikt werden.

De opsommingen van standaarden die gehanteerd worden voor digitale opslag doen ons vermoeden dat musea de laatste jaren kennis en ervaring hebben opgedaan met opslag van digitaal materiaal.

2.6. Intermuseale activiteiten

Samenwerking

2007 33% van de musea werkt samen met een of meerdere organisaties op het gebied van ICT. 23% van de musea geeft aan samen te werken met andere musea op ICT-gebied en 23% werkt samen met andere erfgoedinstellingen. 9% is betrokken bij (inter-)nationale (innovatieve) projecten, voornamelijk nationale projecten als MusIP en Geheugen van Nederland. 45% geeft aan dat gegevens van het museum ook beschikbaar zijn via andere portal sites. 22% wisselt collectie-informatie elektronisch uit met collega-instellingen en 25% geeft aan dat ICT onderdeel vormt van de bruikleenprocedures.

2002 In 2002 gaf 38,2% van de musea aan samen te werken met andere musea of instellingen op het gebied van ICT, voornamelijk met andere musea. Op welke wijze musea samenwerkten is toen niet nader onderzocht.

Het aantal musea dat samenwerkt op het gebied van ICT lijkt de laatste jaren iets afgenomen te zijn. In 2002 is echter niet nader onderzocht hoe (en met wie) musea samenwerkten. In 2007 is dit

wel nader onderzocht en het blijkt dat musea met name samenwerken op het gebied van collectie-informatie (SVCN, Maritiem Digitaal, Gelders Erfgoed enzovoorts). Wij vermoeden dat musea de laatste jaren meer zijn gaan samenwerken op het gebied van collectie-informatie. In een volgende meting zou de wijze waarop musea samenwerken nader onderzocht dienen te worden.

2.7. Onderzoek

2007 Van de respondenten geeft 37% aan dat de bibliotheekcollectie niet via software gecatalogiseerd is, 37% geeft aan een bibliotheekspecifiek pakket te gebruiken en 25% gebruikt generieke software voor de bibliotheekcollectie. Adlib wordt het meest genoemd als bibliotheekspecifieke software.

Bij 23% is de bibliotheekcatalogus online raadpleegbaar. 41% van de respondenten heeft een kennis- of informatiecentrum in het museum.

2002 In 2002 werd deze vraag niet gesteld.

2.8. Ondersteuning

2007 Op het gebied van ICT-beleid of vragen met betrekking tot ICT worden de volgende organisaties of websites geraadpleegd: de Museumvereniging (72%), DEN (57%), Provinciaal museum consultant of LCM (57%), ICN (46%), ICOM / CIDOC (20%), OCW (18%), Reinwardt Academie (9%), MDA (7%), CHIN (6%) en overige (17%).

30% van de respondenten is geabonneerd op (digitale) tijdschriften of nieuwsgroepen op ICT-gebied.

2002 In 2002 werd alleen gevraagd naar websites die gebruikt werden bij het definiëren van beleid en andere ICT-vragen: DEN (30,7%), SIMIN / NMV (28,0%), OCW (18%), ICOM / CIDOC (9,3%), MDA (3,3%) en overige (29,3%).

Museumvereniging en DEN werden destijds veel minder geraadpleegd, maar waren zowel in 2002 als in 2007 het belangrijkste voor ondersteuning op ICT-gebied.

Externe ondersteuning

2007 Externen worden ingeschakeld voor technische ondersteuning (73%), advies en doorverwijzing (59%), training (28%) of anders (8%). De respondenten geven aan behoefte te hebben aan meer ondersteuning in de vorm van advies en doorverwijzing (49%), technische ondersteuning (43%), training (32%) of anders (19%).

2002 In 2002 wordt 59,3 % ondersteund bij de uitvoering van het ICT-beleid: advies (85,0%), training (40,0%), doorverwijzing (8,8%) en anders (33,8%). In de laatste categorie betreft het in hoofdzaak technische ondersteuning.

Bij de respondenten die aangaven nu niet door externen ondersteund te worden is behoefte aan ondersteuning: advies (26,7%), training (11,1%), doorverwijzing (6,7%) en anders (8,9%). 46,7% van deze groep gaf aan ook geen behoefte te hebben aan externe ondersteuning.

Er lijkt in 2007 vaker een beroep gedaan te worden op externen voor technische ondersteuning en minder voor advies en doorverwijzing. Er is niet gevraagd op welke specifieke terreinen externen

ingeschakeld worden. Vraagstelling over behoefte aan ondersteuning werd in 2002 alleen gesteld aan de musea die op dat moment niet ondersteund werden. De antwoorden zijn dus niet vergelijkbaar met die uit 2007.

Knelpunten

2007 Als knelpunten op ICT-gebied noemen de respondenten: te weinig budget (70%), te weinig ICT-medewerkers (69%), te weinig structurele inbedding in beleid en jaarbudget (47%), te weinig algemene ICT-kennis (46%), te weinig kennis van systeembeheer (40%), te grote achterstanden (39%), te weinig kennis van applicatiebeheer (38%), te weinig kennis van Internet en webontwikkelingen (35%), te weinig kennis van digitaliseren (29%), beperkingen als onderdeel van grotere organisatie (11%) en overige (1%).

2002 In 2002 werd gevraagd naar het ontbreken van ICT-expertise en kennis op een aantal gebieden: ICT-beleid algemeen (53%), museumcommunicatie (29%), PR en marketing (27%), beheer en behoud (25%), bedrijfsvoering (21%) en onderzoek (17%).

3. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

3.1. Beleid

Verschillende soorten beleidsplannen

De meeste musea beschikken over een aantal soorten beleidsplannen. Musea hebben over het algemeen algemene beleidsplannen, cultuurplannen enzovoorts. Deze algemene beleidsplannen kennen over het algemeen een levensduur van ca. vijf jaar. Dit verklaart ook waarom de meeste respondenten (91%) aangeven het instellingsbeleidsplan de afgelopen drie jaar geactualiseerd te hebben.

Naast algemene beleidsplannen beschikken veel musea over collectieplannen. In het collectieplan leggen musea hun beleid ten aanzien van hun collecties vast¹¹. Een ruime meerderheid van de geënquêteerde musea beschikt over een collectieplan (109 instellingen). Om voor museumregistratie in aanmerking te komen dienen musea over een collectieplan te beschikken en er is dan ook een duidelijk verband zichtbaar tussen het wel, niet of voorlopig geregistreerd zijn van musea en het hebben van een collectieplan.¹² In iets meer dan de helft van de collectieplannen worden ICT vraagstukken geadresseerd. Daar de meeste collecties geautomatiseerd geregistreerd worden en een belangrijk deel van het ICT-budget aan beheer en behoud van collecties wordt besteed, is het logisch dat ICT in deze plannen benoemd wordt. Je zou zelfs kunnen verwachten dat ICT vaker in collectieplannen beschreven zou worden.

De meeste musea beschikken over beleidsplannen, maar bijna 75% van de musea heeft ICT in geen enkel beleidsplan opgenomen. ICT is beleidsmatig slecht ingebed in Nederlandse musea.

Sinds 2006 stelt het ministerie van OCW middelen ter beschikking aan musea om informatieplannen te ontwikkelen in het kader van de regeling “Digitaliseren met Beleid”, uitgevoerd door SenterNovem. Deze subsidieregeling vloeit voort uit het onderzoek van 2002 waarin ook al geconcludeerd werd dat ICT beleidsmatig niet was ingebed in musea. Helaas konden de resultaten van “Digitaliseren met Beleid” in de enquête van 2007 nog niet gemeten worden, daar de enquête slechts te kort na de start van de subsidieregeling is gehouden¹³. Daarom blijft de conclusie, dat ICT beleidsmatig niet is ingebed in musea in dit onderzoek overeind.

Informatieplannen en digitaliseringsplannen

De afgelopen jaren zijn de begrippen “informatieplan” en “digitaliseringsplan” geëvolueerd. In het onderzoek in 2002 is gevraagd of musea over informatiebeleid en digitaliseringsbeleid beschikken. In de nieuwe enquête is gevraagd naar informatieplannen en digitaliseringsplannen: sommige musea hebben dat niet als beleidsplannen opgevat maar als stappenplannen, projectplannen om collecties te digitaliseren. Door alle begripsverwarringen en –veranderingen is het onduidelijk wat de geënquêteerden bedoeld hebben.

¹¹ Zaken als beheer en behoud, verzamelings- of ontzamelingsbeleid enzovoorts worden in dit plan vastgelegd.

¹² 76 instellingen zijn geregistreerd of voorlopig geregistreerd en 109 instellingen beschikken over een collectiebeleidsplan.

¹³ Uit onze eigen praktijk weten wij dat een aantal van de deelnemers na de ICT-enquête een informatieplan heeft opgesteld.

Sinds de introductie van de subsidieregeling “Digitaliseren met Beleid” is er door DEN een duidelijk format ontwikkeld voor informatieplannen. Een informatieplan bestaat uit een informatiebeleidsplan waarin het algemeen beleid van het museum vertaald wordt naar ICT of informatiseringsbeleid. En er is een digitaliseringsplan waarin het ICT-beleid vertaald wordt naar concrete digitaliseringsprojecten, -plannen of -activiteiten. Het digitaliseringsplan bevat tevens een duurzaamheidsstrategie waarin het museum vastlegt op welke wijze de digitale collecties van het museum duurzaam beheerd en toegankelijk gehouden worden. In een volgend onderzoek zullen de begrippen informatieplan, digitaliseringsplan en duurzaamheidsstrategie eenduidiger zijn en hoogstwaarschijnlijk meer ingeburgerd zijn bij museummedewerkers waardoor vragen naar deze plannen uniformer beantwoord kunnen worden.

Vierentwintig procent van de musea heeft een Informatiebeleidsplan als onderdeel van een groter geheel (waarschijnlijk het Beleidsplan of het Collectieplan). Slechts zes procent (8 respondenten) van de musea beschikt over een apart Informatiebeleidsplan. Dit betekent dat 70% van de musea niet over informatiebeleid beschikt. Sinds 2002 is er op dit punt ook weinig veranderd. Toen beschikte 69% van de musea niet over ICT-beleid. *Belang van ICT- of informatiebeleid*
Is het belangrijk dat musea over ICT- of informatiebeleid beschikken? Wij zouden deze vraag volmondig met “ja” willen beantwoorden. Als ICT niet beleidsmatig vastgesteld of geborgd is dan betekent dit dat musea geen spelregels hebben vastgesteld voor implementatie, beheer, onderhoud, verantwoordelijkheid enzovoorts van ICT. Er is geen duidelijk aanschaf- en vervangingsbeleid, het is niet duidelijk over welke informatiebronnen en softwarepakketten musea beschikken, waar deze zich bevinden, wie ze beheert en ontwikkelt en in welke formats zij ontwikkeld en opgeslagen zijn. In veel musea heeft iedere afdeling eigen ICT-toepassingen en –afspraken en is er sprake van “eilanden-automatisering”. De ICT van die verschillende afdelingen kan niet altijd met elkaar communiceren.

ICT verantwoordelijkheden zijn slecht geborgd

Daar musea weinig beleid ontwikkelen op het gebied van ICT, zie je ook dat de verantwoordelijkheid voor de ICT-huishouding slecht is ingebed. Er gebeurt veel op dit gebied op operationeel niveau, want vrijwel alle medewerkers van musea beschikken tegenwoordig over een computer op hun werkplek. Maar, het beheer, het onderhoud en de beslissingsbevoegdheid is over het algemeen niet verbonden aan een functie, maar aan een functionaris met (enige) ICT-kennis. Directie, bestuursleden, interne afdelingen, conservatoren, collectiebeheerders, interne of externe automatiseringsdeskundigen worden in de enquête allemaal als ICT-verantwoordelijken genoemd¹⁴.

Er lijkt een groeiend bewustzijn te zijn ten aanzien van digitale duurzaamheid

Er lijkt overigens wel een groeiend bewustzijn op het gebied van digitale duurzaamheid te zijn. Hoewel slechts 21% van de musea een aparte duurzaamheidsstrategie heeft (ook hier ontbreekt het bij veel musea aan op schrift gesteld beleid) lijkt de kennis op het gebied van duurzaam digitaal beheer toegenomen: musea kunnen aangeven welke (in meerdere of mindere mate) duurzame opslagformats zij kiezen voor opslag van verschillende soorten digitale data. De kennis is echter broos, want het is niet beleidsmatig bepaald en keuzes zijn niet vastgelegd of gedocumenteerd. Bovendien lijken musea zich er niet van bewust dat duurzaamheid niet alleen bestaat uit het kiezen van duurzame bestandsformaten, maar dat je ook ten aanzien van je hard-

¹⁴ Een van de respondenten gaf zelfs toe dat kennis van computergebruik geheel niet aanwezig is in het museum en dat er “behoefte aan stagiaire die in kan loggen” is.

ware, dragers en ICT-infrastructuur duurzaamheidsstrategieën dient te ontwikkelen. Veel musea slaan digitaal beeld op cd-roms op, terwijl bekend is dat cd-roms beperkt houdbaar zijn en wellicht worden er over vijf jaar al geen computers meer verkocht met cd-romspelers. Het zijn allemaal zaken om rekening mee te houden en telkens opnieuw keuzes over te maken.

Aanbevelingen

Het is nog steeds van het allergrootste belang dat musea ICT-beleid gaan ontwikkelen en inbedden binnen de eigen organisatie. De huidige ad hoc benadering van ICT leidt tot eilanden-automatisering en onduidelijke beheersafspraken; kennis van ICT is gebonden aan personen in plaats van aan functies en veel musea kampen met groot gebrek aan ICT-kennis.

Met actieve promotie (zoals de LCM zich al jaren inzet om musea collectiebeleidsplannen te laten ontwikkelen) en met behulp van subsidieregelingen zullen waarschijnlijk meer musea informatieplannen opstellen. Het doel van deze plannen zou moeten zijn om Informatiebeleid en ICT organisatiebreed beleidsmatig in te bedden en te borgen.

Daarnaast is het ontwikkelen en verdiepen van kennis met betrekking tot duurzaam en langdurig beheer en toegang van digitale data noodzakelijk. Trainingen en actieve propaganda van kennis vanuit grote instellingen en ondersteunende organisaties (LCM, Erfgoed Nederland, NMV-SIMIN, DEN, ICN) zouden een positief effect kunnen hebben. De opgedane kennis dient bovendien beleidsmatig ondersteund en geborgd te worden binnen de musea.

3.2. Middelen en mensen

Musea besteden (voor zover ze daar inzicht in hebben) gemiddeld tussen de 1% en 5% van hun jaarbudget aan ICT

Veel musea hebben géén gespecificeerd, structureel ICT-jaarbudget. Musea die dit wel hebben, geven aan dat zij tussen de 1% en 5% van hun jaarbudget besteden aan ICT. In 2002 gaven musea aan minder dan 9% van hun jaarbudget voor ICT te reserveren. Vragen op gebied van budgetten zijn in 2002 minder specifiek geformuleerd waardoor de antwoorden moeilijk te vergelijken zijn, maar wij menen te mogen concluderen dat de te besteden budgetten de afgelopen vijf jaar op vergelijkbaar niveau zijn gebleven. Het bestedingspercentage komt overigens redelijk overeen met andere bedrijfstakken, zij het dat musea iets aan de lage kant zitten ten opzichte van andere kennisintensieve branches. Daar in 2002 minder uitgebreid onderzocht is waar musea hun ICT-budgetten aan besteedden, is het moeilijk vast te stellen wat de trends of ontwikkelingen zijn ten aanzien van de inzet van mensen en middelen.

Ruim de helft van het ICT budget wordt aan hardware besteed

Uit de cijfers van 2007 valt op te maken dat musea ruim de helft van hun ICT-budget besteden aan hard- en software. Musea besteden gemiddeld 37% van hun budget aan hardware en musea hebben gemiddeld 15 pc's staan. L1 en L2-musea hebben (geheel in lijn met de verwachting) de meeste apparatuur, maar ook de meeste soorten apparatuur. Zij beschikken bovendien over eigen dataservers, en meestal meer dan één server. Toch zie je dat ook steeds meer kleinere musea over speciale apparatuur als digitale camera's, touchscreens en PDA's beschikken.

Het aantal computers in Nederlandse musea is de afgelopen vijf jaar met ruim 25% toegenomen. Met name de kleinere musea hebben een inhaalslag gemaakt. Verder is het opmerkelijk dat met name cultuurhistorische musea over veel pc's beschikken: vaak zelfs méér dan er medewerkers

zijn. Er is niet nader onderzocht waarom juist deze groep musea over veel computers beschikt: een mogelijke verklaring is dat deze instellingen vaak een informatiecentrum, bibliotheek of kenniscentrum hebben waar pc's voor bezoekers opgesteld staan.

Uit bovengenoemde punten en uit het feit dat de helft van de musea inmiddels afschrijftermijnen (van over het algemeen drie jaar) voor de hardware hanteert, mag geconcludeerd worden dat musea, ondanks gebrek aan beleid op het gebied van ICT, investeren in beheer en ontwikkeling van de ICT-infrastructuur. Kleinere instellingen lijken met een inhaalslag bezig te zijn terwijl grotere musea in een langzamer tempo doorgroeien.

Onvoldoende kennis is de grootste belemmering bij aanschaf van nieuwe hard- en software

Musea geven aan dat onvoldoende kennis over ICT de grootste belemmering is bij de aanschaf van hardware en software. Opmerkelijk is dat zelfs het slecht kunnen overzien van de technische consequenties en een gebrek aan inzicht in beschikbare hard- en software belangrijker belemmeringen zijn dan de financiële consequenties van aanschaf van hard- en software. Dit is een opmerkelijke uitkomst, omdat van te voren de verwachting was dat musea vooral gebrek aan financiële middelen zouden noemen.

De helft van de Nederlandse musea wordt door externe partijen ondersteund bij het beheer van de ICT-infrastructuur. Bijna alle L1 musea en de meerderheid van de L2 musea beschikken over een eigen systeembeheerder. Overige ICT-functies (applicatiebeheerders, webmasters enzovoorts) komen in alle musea minder vaak voor of één functionaris is verantwoordelijk voor verschillende ICT-taken. In 2002 maakte 80% van de musea gebruik van externe ondersteuning, waaruit geconcludeerd mag worden dat musea het beheer van de eigen ICT-infrastructuur steeds meer zelf ter hand nemen. De musea die ondersteund worden door externe partijen besteden ongeveer 1/3 van hun ICT-budget aan uitbesteding van ICT-beheer. Dat lijkt ons een aanzienlijk deel van het ICT-budget.

Sponsoring voor ICT-projecten komt (nog) weinig voor

Sponsoring voor ICT-projecten komt (nog) weinig voor en lijkt een niet al te belangrijke financieringsbron voor ICT¹⁵. De verwachting is dat sponsoring van ICT-projecten, net als sponsoring in het algemeen, de komende jaren in belang toe zal gaan nemen. Of het moeilijker is sponsoring voor ICT-projecten te krijgen of dat musea zelf minder actief sponsoring voor ICT-projecten zoeken is niet onderzocht.

Aanbevelingen

Slechts 17% van de musea maakt gebruik van speciale regelingen voor de aanschaf van hard- en software. Met name grotere instellingen zouden veel geld kunnen besparen door gebruik te maken

¹⁵ Ten tijde van de enquête konden de meeste musea hun projecten alleen door de Mondriaanstichting of gemeente, provincie of rijksoverheid gefinancierd krijgen. De subsidieregeling "Digitaliseren met Beleid" was ten tijde van de enquête nog te kort van kracht om een meetbaar effect op te leveren. Sindsdien is het belang van de Mondriaanstichting op dit terrein afgenomen. Maar sinds een jaar of twee lijken traditionele sponsors als het VSB-fonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds steeds beter benaderbaar voor sponsoring van ICT-projecten.

van bijvoorbeeld Surfdiensten¹⁶. Ook kleinere instellingen zouden meer en slimmer gebruik kunnen maken van sponsoring en regelingen op lokaal of regionaal niveau.

Musea geven aan vooral last te hebben van een gebrek aan inzicht en overzicht bij aanschaf van hard- en software. Daar musea vooral kijken naar en waarde hechten aan informatie van ondersteunende organisaties als DEN, het LCM en de Museumvereniging zouden deze op dit gebied een belangrijke behoefte kunnen vervullen.

3.3. Publiek en bereik

Websites zijn een van de belangrijkste ICT-toepassingen voor musea

Musea besteden gemiddeld 28% van hun ICT budget aan hun website(s). De website is dan ook één van de belangrijkste ICT-toepassingen voor musea. 99% van de respondenten beschikt over een website (er zijn dus meer musea met een website dan musea met een professioneel collectie-registratiesysteem). Alle L1 t/m L5 musea hebben een eigen website, alleen L6 musea hebben minder vaak een eigen website. In 2002 had 81% van de musea een eigen website.

Musea ontwikkelen hun website(s) meestal in samenwerking met andere partijen

De meeste websites (46%) worden in een intern/externe combinatie ontwikkeld. Daar 81% van de museale websites extern gehost worden zal het waarschijnlijk zo zijn dat de musea de inhoud van de website ontwikkelen en bijhouden en dat zij voor de techniek en vormgeving gebruik maken van één of meerdere externe partijen. Dit is echter niet nader onderzocht.

70% van de museale websites heeft minder dan € 10.000,- gekost; en maar liefst 19% van de websites heeft zelfs helemaal niets gekost. Dit is een vrij omvangrijke groep die onafhankelijk van budgetgrootte voorkomt. De gemiddelde levensduur van een museale website bedraagt vijf jaar en meer dan de helft van alle musea besteedt jaarlijks minder dan € 1.000,- aan beheer en onderhoud van de website. Hoewel musea 30% van hun ICT-budget aan de eigen website besteden, geven zij over het algemeen niet veel geld uit aan ontwikkeling, beheer en onderhoud van de site. Je kunt hier tevens uit opmaken dat musea over het algemeen over beperkte ICT-budgetten beschikken.

De meeste musea gebruiken hun website om bezoekers te helpen bij de voorbereiding op een bezoek aan het museum. Vaste onderdelen zijn een algemene beschrijving, contactgegevens, openingstijden, toegangsprijzen en tentoonstellingsinformatie. Bijna de helft van alle museale websites (waarvan de webstatistieken bijgehouden worden) trekt tussen de 1.000 en 10.000 unieke bezoekers per maand.

Musea actualiseren hun websites regelmatig

20% van de musea actualiseert de website dagelijks en 29% van de musea wekelijks. In 2002 werd slechts door 3,4% van de respondenten gemeld dat zij dagelijks de website actualiseerden en 20,5% deed dat wekelijks. Websites zijn voor musea een belangrijk instrument om bezoekers te trekken en

¹⁶ Surfdiensten (www.surfdiensten.nl) is de licentieorganisatie voor het hoger onderwijs en onderzoek. Universiteiten, HBO's, onderzoeksinstellingen, maar ook musea kunnen lid worden van Surfdiensten en via surfdiensten campuslicenties afsluiten. Campuslicenties zijn met name voor grotere musea interessant, omdat organisaties een jaarlijks "abonnement" afsluiten voor alle software die ze gebruiken. Lidmaatschap kost musea jaarlijks minimaal € 412,70 en maximaal € 1.79,56.

te helpen om een bezoek aan het museum te brengen. De meeste websites zijn met beperkte budgetten ontwikkeld en worden met beperkte budgetten onderhouden. De meeste kosten zitten voor musea in het steeds meer en steeds frequenter toevoegen van informatie aan de website. De actualiseringsfrequentie van museale websites is de laatste vijf jaar enorm toegenomen. Museale websites zijn steeds minder de digitale folder van het museum en meer een communicatieplatform met het publiek en (virtuele) bezoekers. Uit het onderzoek van 2007 blijkt dat musea een heel scala aan online diensten ontwikkelen. Deze trend zal de komende jaren waarschijnlijk doorzetten.

Naast de website hebben musea een heel scala aan onsite ICT-diensten in hun museum

Naast online diensten ontwikkelen musea ook veel *onsite* ICT-diensten als PDA's, touchscreens, multimediakiosken enzovoorts. Het is nu nog niet te overzien welke diensten zinvol zijn en welke een hype zullen blijken. Een goede inventarisatie van alle *onsite* ICT-diensten is tot op heden niet uitgevoerd. Het type diensten, de effecten van de diensten en de implicaties voor de organisatie zijn onbekend.

Aanbevelingen

Hoewel musea in absolute bedragen weinig uitgeven aan de ontwikkeling en onderhoud van hun website, steken ze er relatief veel geld en tijd in om een actuele website neer te zetten. Musea vinden de website belangrijk. Musea hebben dan ook grote behoefte aan een kwaliteitscheck van hun website om te zien of ze hun geld en tijd nuttig investeren.

Nader onderzoek naar het gebruik van museale websites door bezoekers en het delen van statistische informatie kan musea enorm helpen bij het verder ontwikkelen en verbeteren van de websites. Nader onderzoek naar de kosten en baten van ICT-publiekstoepassingen zou musea kunnen helpen bij het maken van investeringskeuzes in ICT-toepassingen. Daarnaast zou onderzoek naar ICT-publiekstoepassingen in musea een beeld kunnen geven van het type diensten die musea hebben, de effecten van die diensten en de implicaties voor de organisatie.

3.4. Collectiebeheer en –behoud

Collecties worden over het algemeen geautomatiseerd geregistreerd, maar er zijn grote registratieachterstanden

De meeste musea (87%) beschikken over een geautomatiseerd collectieregistratiesysteem. Gemiddeld is 57% van de collectie geautomatiseerd geregistreerd. In de *Collectiebalans* uit 2008 wordt aangegeven dat in totaal 34 tot 54% van de gezamenlijke museumcollectie geautomatiseerd beschreven is.¹⁷ In de *Collectiebalans* wordt aangegeven dat de financiële positie van musea bepalend zou kunnen zijn voor de mate waarin collecties geautomatiseerd geregistreerd en gedigitaliseerd worden. Maar uit onze enquête is geen correlatie waar te nemen tussen automatiseringsgraad van de collectieregistratie en grootteklasse van het museum. Het is aannemelijk(er) dat musea met grote, complexe en veelzijdige collecties minder objecten geautomatiseerd geregistreerd en gedigitaliseerd hebben dan musea met kleinere, meer eenduidige collecties.

¹⁷ Bron: L. Veeger, *Collectiebalans* (Amsterdam, ICN, 2008), p. 31.

Het ICN stelt dat een deel van de automatiseringsachterstanden samenhangt met registratieachterstanden (op kaarten). Als musea deze achterstanden inlopen dan zullen de kaarten vervolgens ook geautomatiseerd worden. Al met al wachten nog ongeveer 6 miljoen beschrijvingen op kaart op de invoer in een geautomatiseerd systeem¹⁸. Zonder aanvullende maatregelen zal het nog lang duren voor musea met behulp van automatisering rekenschap af kunnen leggen van de collecties die zij beheren.

De meeste musea in de enquête (62%) maken gebruik van museumspecifieke software voor collectieregistratie. Adlib is de onbetwiste koploper. Andere pakketten die genoemd worden zijn TMS, Q&A¹⁹, PANDORA en BRAHMS. Voorts wordt generieke software als MS Access en Filemaker Pro gebruikt als basis voor collectieregistratiesystemen. De meerderheid van de musea gebruikt (redelijk) up-to-date software en heeft een onderhoudscontract afgesloten met de leverancier van het pakket.

Musea zijn beter bekend geraakt met museale standaarden

Musea zijn de afgelopen jaren veel meer bekend geraakt met standaarden voor collectieregistratie en digitalisering. Het is geen vreemde uitkomst dat grote musea beter bekend zijn met standaarden dan kleine musea: grote musea beschikken vaak over professioneel geschoolde registratoren. In 2002 werden de AAT en Spectrum enkele malen genoemd als registratiestandaarden, inmiddels kennen meer musea meer registratiestandaarden.

In de enquête is niet specifiek doorgevraagd naar het gebruik van standaarden in de praktijk, maar sommige respondenten hebben opmerkingen gemaakt over het gebruik van standaarden bij collectieregistratie. De respondenten geven aan dat zij voornamelijk impliciet met standaarden werken: zij werken met de standaarden die door de softwareontwikkelaars in de pakketten zijn ingebouwd (dit geldt voor pakketten als Adlib en TMS die standaarden als Spectrum en Dublin Core ondersteunen). Softwareleveranciers (en dan met name Adlib) hebben de facto een missionarissenrol toebedeeld gekregen en het is verstandig om, bij het streven naar verdere standaardisering van registratie, nauw met hen samen te werken.

Musea zijn begonnen met digitalisering, maar er zijn enorme achterstanden

Naast geautomatiseerde registratie van objecten zijn musea ook begonnen met het digitaliseren van objecten (dat wil zeggen het produceren van digitaal beeld van de objecten). In de Collectiebalans is becijferd dat landelijk gezien van twee tot vier op de tien objecten een digitale afbeelding bestaat, wat neerkomt op een digitaliseringsgraad van 17 tot 37%. Ook uit de ICT-enquête komt het beeld naar voren dat de meerderheid (57%) van de respondenten minder dan de helft van de objecten heeft gedigitaliseerd. Dat slechts 47 respondenten de vraag over collectiedigitalisering hebben ingevuld, onderstreept het beeld dat musea nog niet op grote schaal aan het digitaliseren zijn.

Musea digitaliseren niet alleen objecten/beeldmateriaal. Ze krijgen in toenemende mate te maken met “born-digital” informatie en materiaal (dat willen zeggen informatie en objecten die met behulp van digitale middelen ontwikkeld zijn). Veel musea kunnen benoemen welke digitale formats zij gebruiken voor de opslag van digitaal materiaal: over het algemeen zijn het standaarden die voortkomen uit de softwarepakketten die men gebruikt (Word format, Adlib format enzo-

¹⁸ Uitgaande van het feit dat het invoeren van een basisbeschrijving conform internationale afspraken gemiddeld 10 minuten in beslag neemt betekent dit dat er nog 1.000.000 metingen nodig zijn om alle achterstanden weg te werken.

¹⁹ Het is zorgelijk dat Q&A nog steeds door musea gebruikt wordt daar de ontwikkelaar van dit pakket in het jaar 2000 gestopt is met ondersteuning en ontwikkeling van Q&A.

voorts), maar er lijkt een trend te ontstaan om voor meer duurzame formats als XML en PDF te kiezen.

Aanbevelingen

Al sinds het verschijnen van het rapport *Alles uit de Kast*²⁰ in 1998, waarin een somber beeld geschetst werd van de stand van zaken met betrekking tot digitalisering van erfgoedcollecties in Nederland, wordt gesignaleerd dat musea met grote automatiserings- en digitaliseringsachterstanden te kampen hebben. Zes miljoen beschrijvingen dienen nog in de computer ingevoerd te worden en een nog veel groter deel van de objecten dient gedigitaliseerd te worden. We kunnen niet anders dan nogmaals stellen dat deze achterstanden niet ingelopen zullen worden zonder aanvullende steun vanuit de overheid of sponsors).

De overgrote meerderheid van musea maakt gebruik van museumspecifieke software voor de registratie van de collectie. Musea zijn over het algemeen bekend met registratiestandaarden: ze implementeren echter niet zelf actief standaarden, maar gebruiken de standaarden die hen door software ontwikkelaars aangereikt worden. Om tot verder gebruik van (internationaal erkende) standaarden te komen is het noodzakelijk om samen te werken met de museale softwareontwikkelaars. Adlib is in Nederland de belangrijkste partij.

Daarnaast dienen musea nog steeds goed voorgelicht te worden over digitalisering en digitaal duurzame opslag (formaten), zodat zij bewuster omgaan met de digitale data die zij ontvangen en produceren.

3.5. Intermuseale activiteiten

Musea werken beperkt samen op het gebied van ICT

Musea staan bekend om de onderlinge contacten en banden die zij met elkaar hebben. Hoewel musea nauw samenwerken bij (bijvoorbeeld) tentoonstellingen, werken zij minder nauw samen op het gebied van ICT. Slechts 23% van de musea heeft samenwerkingsverbanden met andere musea en 23% van de musea werkt samen met andere erfgoedinstellingen. 9% van de musea werkt (inter)nationaal samen in ICT-projecten. Een minderheid van de Nederlandse musea stelt informatie digitaal beschikbaar via portalsites, wisselt elektronisch collectie-informatie uit of maakt gebruik van ICT bij bruikleenprocedures. L1 musea lijken vaker samen te werken dan musea uit de andere grootteklassen. Er is weinig verschil tussen L2 t/m L6 musea.

Musea zijn nog niet gewend om op het gebied van ICT samen te werken en informatie uit te wisselen met anderen. Dit kan veroorzaakt worden door het eerder geconstateerde gebrek aan kennis over ICT en ICT-mogelijkheden binnen musea.

In 2002 gaf 38,2% van de musea aan op het gebied van ICT samen te werken met andere musea. Hieruit zou je op kunnen maken dat musea de afgelopen jaren minder zijn gaan samenwerken. Het is echter aannemelijk dat verschillen in vraagstelling debet zijn aan de terugloop in het percentage musea dat aangeeft samen te werken op het gebied van ICT.

²⁰ SURF/Wetenschappelijk Technische Raad, *Alles uit de kast* (Den Haag, 1998). Het beeld was toen dat weinig erfgoed in gedigitaliseerde vorm was ontsloten, instellingen de capaciteit en kennis misten om goed te digitaliseren, en de gebruiker het allemaal maar moeilijk kon vinden.

Aanbevelingen

Musea zouden beter voorgelicht kunnen worden over de mogelijkheden tot samenwerking en uitwisseling van digitale informatie en winst die daarmee te behalen valt. Door gebrek aan kennis van de mogelijkheden van ICT zullen veel musea waarschijnlijk niet tot uitwisseling van digitale informatie komen.

Samenwerking op gebied van ICT met andere musea, andere erfgoedinstellingen en in ICT-projecten is voor veel musea heel belangrijk om tot meer kennis en ervaring te komen. Maar het is waarschijnlijk lastig te realiseren door een gebrek aan kennis op het gebied van ICT. Betere voorlichting, begeleiding en meer laagdrempelige samenwerkingsverbanden en -projecten (dat wil zeggen kleinschalige projecten met een beperkt ambitieniveau) zouden musea kunnen helpen bij het opbouwen van een ICT-netwerk en ICT-kennis.

3.6. Onderzoek

Musea beschikken vaak over ondersteunende informatiebronnen en informatiecentra

Musea ondersteunen onderzoek en onderzoekers vaak door een informatiecentrum of kenniscentrum in te richten. 41% van de respondenten heeft een dergelijk centrum in zijn museum. In deze centra kunnen bezoekers vaak boeken, tijdschriften, catalogi en (knipsel-)archieven raadplegen. Vrijwel alle musea in Nederland beschikken over een zgn. handbibliotheek. Dit is een kleine bibliotheek met naslagwerken en informatiebronnen die door de museummedewerkers worden gebruikt bij de uitvoering van hun werkzaamheden.

Geautomatiseerde registratie van ondersteunende bronnen en bibliotheekcollecties gebeurt in beperkte mate

Een derde van de onderzochte musea beschikt niet over een geautomatiseerde catalogus voor de bibliotheekcollectie. Een derde van de musea gebruikt generieke software om de boekencollectie geautomatiseerd vast te leggen en een derde van de musea maakt gebruik van een specifiek bibliotheek software pakket (waarbij een deel van de musea de titelbeschrijvingen heeft ondergebracht in de catalogus van een collega-instelling als de gemeentelijke bibliotheek). Slechts een derde van de geautomatiseerde bibliotheekcatalogi is online raadpleegbaar. Onderzoekers moeten over het algemeen naar het museum komen en hun onderzoek in nauwe samenwerking met medewerkers van het informatiecentrum uitvoeren.

In algemene zin kun je stellen dat kennisbronnen binnen musea slecht toegankelijk zijn.

Aanbevelingen

Musea beschikken over het algemeen over bibliotheek- en archiefcollecties (de status van geautomatiseerde ontsluiting van deze collecties is in de ICT-enquête niet onderzocht), beeldbanken enzovoorts. Deze collecties zijn vaak slecht ontsloten en het ontbreekt musea aan kennis van software en standaarden om ontsluiting van dergelijke collecties op te pakken en te verbeteren. Uitwisseling en kennisoverdracht met andere erfgoedsectoren is noodzakelijk voor goed digitaal beheer en toegankelijkheid van deze collecties.

3.7. Ondersteuning

DEN, LCM en de Museumvereniging zijn belangrijke ondersteunende organisaties voor musea op het gebied van ICT

Musea richten zich, in hun behoefte aan ondersteuning op het gebied van ICT, met name op organisaties binnen het eigen domein. De Museumvereniging (en SIMIN), het LCM en DEN zijn de belangrijkste partijen waar musea ondersteuning van verwachten. Uit de vergelijking met het onderzoek uit 2002 blijkt dat DEN, het LCM en de Museumvereniging ook veel belangrijker zijn geworden als ondersteunende organisaties. Musea schakelen over het algemeen externe partijen in voor technische ondersteuning, advies en doorverwijzing en training.

Belangrijke bronnen zijn, volgens dit onderzoek, de websites van de ondersteunende organisaties, (digitale) tijdschriften en nieuwsgroepen (op ICT-gebied). Slechts 30% van de respondenten is geabonneerd op (digitale) tijdschriften of nieuwsgroepen op het gebied van ICT. De meeste musea houden zich (dus) niet via vakliteratuur op de hoogte van actuele ontwikkelingen op het gebied van ICT.

Aanbevelingen

Musea kijken, bij vragen op het gebied van ICT, op de eerste plaats naar ondersteunende instellingen binnen het eigen domein. DEN, de Museumvereniging (SIMIN), Erfgoed Nederland, het LCM en het ICN zijn belangrijke informatiebronnen voor de musea. Dit is opmerkelijk te noemen, omdat er buiten de eigen domein vaak meer en actuelere informatie beschikbaar is. Hoewel niet nader onderzocht is waarom musea zo weinig gebruik maken van bronnen buiten de erfgoedsector, is onze eigen waarneming dat museummedewerkers geen idee hebben waar (en hoe) ze ICT informatie zoeken moeten. Kennisbevordering, een duidelijke plek waar musea met hun ICT-vragen naartoe kunnen (en doorverwezen worden naar goede, relevante bronnen) en goede voorlichting over relevante ICT-bronnen en –ontwikkelingen zouden musea (mits zij ICT intern goed belegd hebben) op weg kunnen helpen.

BIJLAGE

De bijlage met een gedetailleerd overzicht van de antwoorden op de vragen, zoals ze in de enquête zijn geformuleerd, is in de uitgebreide versie van dit rapport opgenomen.